

Research Article

การประยุกต์ใช้แนวคิดภูมิสังคมสำหรับการเรียนการสอน
วิชาออกแบบสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่
THE APPLICATION OF GEOSOCIAL CONCEPT FOR
ARCHITECTURAL DESIGN COURSE OF AREA BASED LEARNING

ภูวเดช วงศ์โสม

Phoowadech Wongsom

หลักสูตรสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
เชียงใหม่ ประเทศไทย

Department of architecture, Faculty of Architecture and Environmental design, Maejo University,
Chiangmai, Thailand

phoowadechw@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาแนวทางการเรียนรู้สำหรับการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยการประยุกต์ใช้แนวความคิดภูมิสังคม ที่มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ นอกจากจะเป็นแนวทางที่สามารถสร้างอัตลักษณ์ด้านการเรียนการสอนให้กับหน่วยงานแล้ว ยังช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการกำหนดกระบวนการเรียนรู้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเลือกนักศึกษา (2) การกำหนดความสนใจ (3) การเก็บรวบรวมข้อมูล (4) การวิเคราะห์ข้อมูล (5) การออกแบบสถาปัตยกรรม ควบคู่ไปกับ (6) การสร้างแนวทางการประเมินกระบวนการในแต่ละขั้นตอน พบว่า สามารถสรุปเป็นแนวทางการสอนสถาปัตยกรรมด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ และขั้นตอนในการประเมินการเรียนรู้ของนักศึกษาที่ทำให้นักศึกษาและอาจารย์ผู้สอน มีการพัฒนาการเรียนรู้ไปพร้อมกันสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งด้านการเรียน การประกอบวิชาชีพและการใช้ชีวิตโดยการประยุกต์ใช้หลักการทรงงาน 23 ข้อ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักคิดในการออกแบบด้านสถาปัตยกรรม

คำสำคัญ: ภูมิสังคม, การเรียนการสอนออกแบบสถาปัตยกรรม, การพัฒนาเชิงพื้นที่

ABSTRACT

Learning approaches' development for architectural design by application of geo-social concept that Consistent with MaeJo University's Vision. That's a Guideline for Creating an Identity in Learning for University and Lead Students to Self-Learning. By defining learning process in 6 Steps: (1) Student Selection (2) Interest determination (3) Data Collection (4) Data Analysis (5) Architectural Design, along with (6) Developing an Assessment Approach. The Result Shows that can be summarize as a design architectural learning guideline of areas-based learning and step of Assessment Approach. That leads teacher and student are development to life-long learning: living, learning and professional practice are according to the Royal Initiative of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, King Rama IX on the sufficiency economy' concept.

Keywords: geosocial, architectural design course, area based learning

บทนำ

การเรียนการสอนด้านสถาปัตยกรรมของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย มีความมุ่งหวังให้บัณฑิตที่จบการศึกษาไป มีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพที่ได้มาตรฐาน สถาบันการศึกษาในแต่ละแห่ง จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้ให้กับนักศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และการออกแบบบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละสถานบันการศึกษา ในขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้ สถาบันการศึกษาจะต้องมีการสร้างกระบวนการที่สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ในการหาข้อมูลหรือทฤษฎีต่าง ๆ มาเป็นข้ออ้างอิง จนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้ใน 2 ด้านได้แก่ (Horrayangkul, 2011)

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการสัมพันธ์ (associative process)
2. การเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการทางปัญญา (cognitive process)

ดังนั้น กระบวนการการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากจะต้องสอดคล้องกับผลที่จะได้รับจากกระบวนการแล้ว ยังต้องสอดคล้องกับนโยบายของแต่ละสถาบันการศึกษา ที่จะสามารถสร้างบัณฑิตทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นมหาวิทยาลัยที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านการเกษตร ที่กำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกความเป็นจริง จึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเชิงนิเวศน์ในปีพ.ศ. 2565 – 2569 มุ่งเน้นด้านการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาดังกล่าวถือเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับนักศึกษา โดยการสอดแทรกแนวความคิดเชิงนิเวศในการ

เรียนการสอน มุ่งหวังให้บัณฑิต นำเอาแนวความคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในส่วนงานของตนเองในการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้น้อมนำหลักคิดการพัฒนาตามหลักภูมิสังคม ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานความหมายของ “ภูมิสังคม” ไว้ดังนี้ “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Office of the Royal Development Project Board, 1992)

จากแนวคิดเชิงนิเวศน์และภูมิสังคม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม หลักสูตรสถาปัตยกรรม ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญขององค์ความรู้ด้านภูมิสังคม ประกอบกับมีความต้องการที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการเรียนการสอน จึงได้น้อมนำแนวคิดภูมิสังคมมาปรับใช้ สอดแทรก และประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนสถาปัตยกรรม ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย ดังนั้น หากสามารถประยุกต์แนวความคิดภูมิสังคมสำหรับการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมได้ บัณฑิตจะสามารถนำแนวความคิดด้านภูมิสังคมไปประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม เพื่อการพัฒนาตนเองและ

ชุมชน อีกทั้งยังเป็น พลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

กรอบในการวิเคราะห์

พัฒนาการของแนวทางการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การเรียนการสอนสถาปัตยกรรม มีความคาดหวังให้สถาปนิกที่มีองค์ความรู้ด้านการออกแบบและการประกอบวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่ได้มาตรฐาน ที่พัฒนามาจากแนวทางการสอนของต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยจะสามารถแยกแนวทางการเรียนการสอนในรายวิชาออกแบบสถาปัตยกรรมและรายวิชาวิทยานิพนธ์ออกมาได้เป็น 2 รูปแบบ (Wongsom, 2017) ได้แก่

1. การเรียนการสอนแบบประเภทอาคารเป็นฐาน

การเรียนการสอนแบบประเภทอาคารเป็นฐาน (building type base learning) คือ แนวทางการเรียนการสอนที่ใช้ฐานการออกแบบสถาปัตยกรรมจากรูปแบบหรือลักษณะของอาคารเป็นที่ตั้ง โดยจะมีการกำหนดลักษณะหรือประเภทอาคารให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ของนักศึกษาในแต่ละชั้นปี การเรียนการสอนแบบประเภทอาคารเป็นฐานในประเทศไทยนั้น ถูกพัฒนามาจากการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก โดยเริ่มที่สถาบันเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย Delf ประเทศเนเธอร์แลนด์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1906 (Faculty of Architecture. Chulalongkorn University,

2002) ที่มีการเรียนการสอนแบบโครงการ (project teaching) และมีลักษณะการสอนแบบเป็นคณะ (team teaching) โดยเป็นการสอนตามความถนัดที่อาจารย์ให้ความสนใจ มีความถนัดหรือเคยเรียนมาจากครูสถาปนิกผู้มีชื่อเสียงและมีแบบฉบับทางสถาปัตยกรรม (Architectural style) ในการสอนค่อนข้างให้อิสระกับผู้สอนที่จะออกแบบการเรียนการสอนในแบบที่ตนมีความสนใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนในลักษณะดังกล่าว คืออุปสรรคในการพัฒนาแนวทางร่วมกันของผู้สอนที่มีความสนใจแตกต่างกัน จนทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและนักเรียนสถาปัตยกรรม เริ่มให้ความสนใจในแนวทางเฉพาะด้านและเกิดการลอกเลียนแนวความคิดของผู้สอน จึงเป็นที่มาของการปรับปรุงแนวทางการสอนสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ จนเกิดการพัฒนากลายเป็นแนวทางการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นพื้นฐาน

2. การเรียนการสอนแบบปัญหาเป็นฐาน

การเรียนการสอนแบบปัญหาเป็นฐาน (problem base learning หรือ PBL) คือ การเรียนรู้ที่นำปัญหามาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (Sintungam, 2014) มีขั้นตอนการสอนคือให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดปัญหา เสนอญ่หน้ากับปัญหา วางแผนในการเก็บข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่ตนเองได้ตั้งไว้ อาจารย์จะทำหน้าที่เป็นเพียง facilitator หรือผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องมีทักษะเบื้องต้นในการสอนให้คำแนะนำ และที่สำคัญยังต้องทำการศึกษาไปพร้อมกับผู้เรียนในบางปัญหา การนำแนวทาง

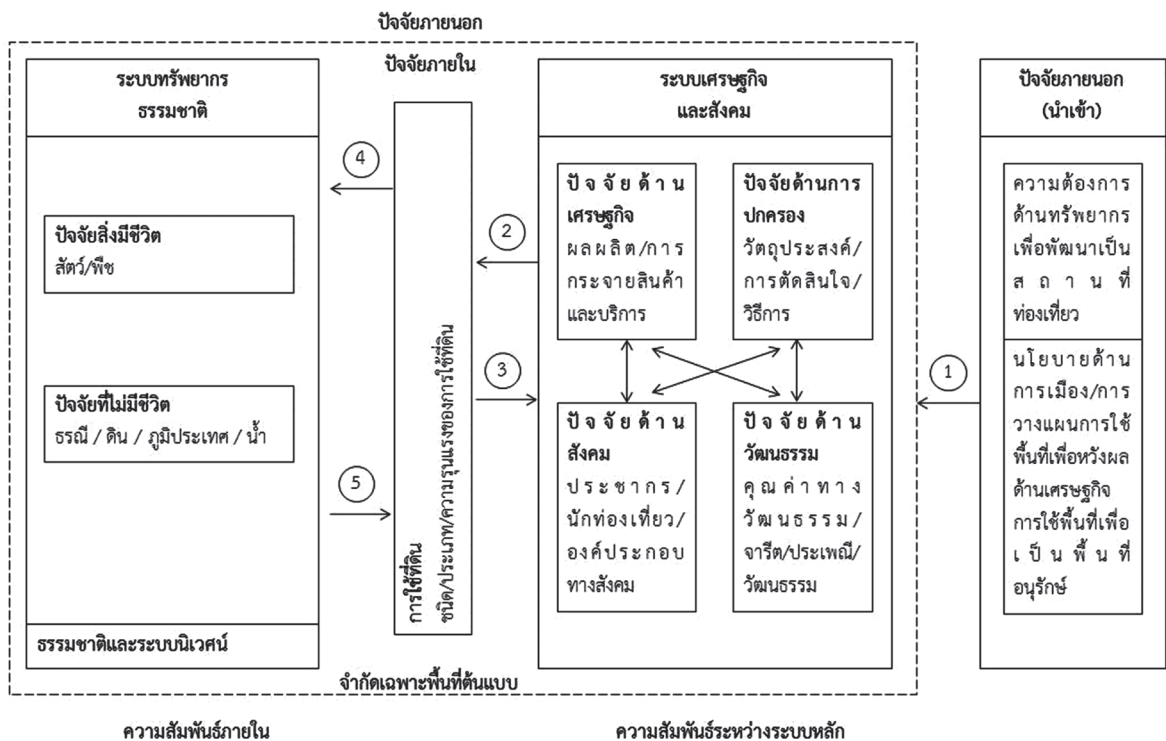
การสอนแบบ PBL มาปรับใช้สำหรับการสอนสถาปัตยกรรม เริ่มขึ้นเมื่อราวปี 1960 ที่ Newcastle, Australia เพื่อปรับปรุงโปรแกรมการสอนที่มุ่งหวังให้เกิดการบูรณาการความรู้หลากหลายสาขาเพื่อมาพัฒนาทักษะด้านการออกแบบ เหตุผลสำคัญอีกประการสำหรับการพัฒนาแนวทางการสอนแบบ PBL ได้แก่ การพัฒนาในยุคปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเรียนสถาปัตยกรรมจำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สอดคล้องกับคำกล่าวของ รองศาสตราจารย์ ดร.ต้นข้าว ปาณินท์ว่า “... การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางสถาปัตยกรรมปัจจุบันนี้ มีผลต่อการเรียนการสอนมาก เพราะว่าปัจจุบันนี้เกิดรูปลักษณะของอาคารใหม่ ๆ ขึ้นมาเยอะมาก ดังนั้นการเรียนการสอนในรูปแบบเดิม หรือที่เราเรียกว่า building type แทบจะไม่ได้ใช้สำหรับเด็กยุคปัจจุบัน...” (Patumanon, 2010) นอกจากนี้ การเรียนการสอนสถาปัตยกรรมในยุคปัจจุบัน ไม่ควรแยกแยะการเรียนรู้อื่น เช่น ธรรมชาติวิทยา สังคมวิทยา มนุษยวิทยา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และปรัชญา ออกจากกัน (Patumanon, 2010) การนำเอาการเรียนการสอนแบบปัญหาเป็นฐานมาประยุกต์ใช้กับการสอนสถาปัตยกรรม ทำให้ได้อาคารที่มีประโยชน์ใช้สอยที่ตอบสนองสถานการณ์จำเพาะเจาะจงและสามารถสร้างเป็นเครื่องมือในการออกแบบสถาปัตยกรรมรวมทั้งทำให้นักศึกษาเกิดความคิดสร้างสรรค์และความคิดเชิงวิพากษ์ทั้งในแง่องค์ความรู้ไปพร้อม ๆ กันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน (Cheewakriangkrai, 2016)

แนวความคิดภูมิสังคม

องค์ความรู้ด้านภูมิสังคม เป็นศาสตร์ที่เกิดจากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเกิดความยั่งยืนเนื่องจากภูมิสังคม หมายถึง สภาพทางกายภาพ ลักษณะของพื้นที่ วิถีชีวิต ค่านิยม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่อยู่รอบ ๆ ท้องถิ่นที่อาศัยนั้น ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละแห่งตามภูมิประเทศ โดยการพัฒนาหนึ่ง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ จะต้องคำนึงถึงเสมอ (Mookpradit, 2016) ดังนั้น การพัฒนาเชิงพื้นที่โดยยึดหลักภูมิสังคม จะต้องยึดหลักการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

และการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน จึงสามารถสร้างแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนหรือพื้นที่ที่ต้องการพัฒนา เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของพื้นที่ จำเป็นต้องสร้างแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทราบถึงที่มาของปัญหาว่าเกิดจากผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือภายในชุมชน (Sringuanyoung, 2017) โดยจะสามารถอธิบายหลักคิดในการพิจารณาการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้



ภาพที่ 1 หลักพิจารณาการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่

จากหลักพิจารณาการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ จะเห็นได้ว่า มีการแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน เป็นข้อมูลเชิงกายภาพ ของพื้นที่ต้นแบบ ประกอบไปด้วย 3 ส่วนประกอบ ได้แก่

1.1 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วยข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการปกครอง ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านวัฒนธรรม

1.2 การใช้ที่ดิน คือ ข้อมูลเรื่องการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมในหัวข้อ Geosocial information ว่ามีการใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมแบบไหน จำนวนเท่าไร การถือครองพื้นที่ เป็นต้น รวมถึงปริมาณการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ภายในพื้นที่ต้นแบบ

1.3 ระบบทรัพยากรธรรมชาติ คือ ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีในพื้นที่ซึ่ง ประกอบไปด้วย ปัจจัยสิ่งมีชีวิต (Biotic sphere) เป็นข้อมูลพื้นฐานด้านสัตว์ พืชและปัจจัยที่ไม่มีชีวิต (Abiotic sphere) เป็นข้อมูลพื้นฐานด้านธรณีวิทยา ชั้นดิน คุณภาพชั้นดิน ภูมิอากาศ น้ำ แหล่งน้ำประเภทต่าง ๆ

ข้อมูลด้านปัจจัยภายในเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญที่บ่งชี้ว่า พื้นที่ต้นแบบในอดีต ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ โดยทั้งสามองค์ประกอบนี้ จะอยู่ในสภาวะสมดุล ทั้งจากกิจกรรมทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม อาชีพ ศาสนา ส่งผลให้เกิดสภาวะสมดุลในการจัดสรรและใช้พื้นที่ร่วมกัน และมีการพึ่งพากันระหว่างชุมชนกับ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างสมดุลและถ้อยที่ยั่งยืน

2. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ข้อมูลด้านผลกระทบ ที่มาจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เข้ามากระทบ ต่อปัจจัยภายใน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

- ความต้องการด้านทรัพยากรธรรมชาติ
- นโยบายด้านการเมืองแผนพัฒนาพื้นที่

จากส่วนกลาง เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อมีผลกระทบจากปัจจัยภายนอก เข้ามากระทำกับพื้นที่ (1) จะส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม (2) สิ่งที่มา คือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินภายในชุมชน (3) ผลกระทบดังกล่าวจะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติและระบบนิเวศน์ (4) และจะส่งผลย้อน มาสู่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในพื้นที่ (5) หากชุมชน มีความเข้มแข็งในด้านปัจจัยมากเพียงพอ เมื่อมีผลกระทบจากปัจจัยภายนอก จะสามารถรักษา สภาวะสมดุลภายในไว้ได้ สิ่งที่แนวคิดในการพัฒนา เชิงพื้นที่แบบภูมิสังคมจะเข้ามาดำเนินการ คือการ พยายามสร้างสภาวะสมดุลใหม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชน อีกครั้ง ดังนั้นจึงต้องมีหลักคิดในการพิจารณาสร้าง สภาวะสมดุลให้ค่อย ๆ กลับคืนมา จนเข้าสู่สภาวะ ปกติและทำให้เกิดความยั่งยืน ในขั้นตอนนี้จะต้อง ใช้เครื่องมือที่สำคัญในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทาง ในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะพื้นที่ ซึ่งหลักคิดดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมิน- รมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงทดลอง ปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับ

พื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โดยจะสามารถอธิบายถึงหลักการทรงงานของพระองค์ท่านเพื่อให้สามารถพัฒนา พึ่งพาตนเองและขยายไปสู่การสร้างการยั่งยืนได้ (Office of National Economic and Social Development Board, 2008) ที่ประกอบไปด้วยหลักคิด 23 ข้อ ได้แก่

1. ศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ 2. ระเบิดจากภายใน 3. แก้ปัญหาจากจุดเล็ก 4. ทำตามลำดับขั้น 5. ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ 6. ทำงานแบบองค์รวม 7. ไม่ติดตำรา 8. รู้จักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด 9. ทำให้ง่าย 10. การมีส่วนร่วม 11. ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวม 12. บริการที่จุดเดียว 13. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ 14. ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ 15. ปลุกป่าในใจคน 16. ขาดทุนคือกำไร 17. การพึ่งพาตนเอง 18. พออยู่พอกิน 19. เศรษฐกิจพอเพียง 20. ความซื่อสัตย์สุจริต จริใจต่อกัน 21. ทำงานอย่างมีความสุข 22. ความเพียร 23. รู้ รัก สามัคคี

หลักการทรงงานทั้ง 23 ข้อนี้ เป็นกรอบในการพิจารณาว่า ในปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่สนใจนั้น จะต้องหาวิธีการใดเพื่อให้สภาวะสมดุลในชุมชน ค่อย ๆ กลับมาสู่สภาวะปกติและจะสามารถสร้างความยั่งยืนจากการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่ต้องเกิดจากการระเบิดจากภายในมิใช่การบังคับ อันเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่ เมื่อทำการวิเคราะห์ที่มาของปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา สิ่งที่จะได้มาในขั้นตอนนี้คือการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับแนวทางการแก้ปัญหา ในด้านของสถาปัตยกรรม เมื่อสามารถสรุปเป็นลักษณะกิจกรรมได้แล้ว จะสามารถกำหนดลักษณะหรือประเภทของอาคารที่สอดคล้องกับ

ลักษณะของกิจกรรมที่สามารถสร้างการเป็นส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหา ในด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมจะต้องเป็นการออกแบบสถาปัตยกรรมที่สามารถสร้างความรู้สึกร่วม การรับรู้ร่วม ให้เกิดขึ้นในการออกแบบเพื่อมิให้รูปแบบอาคารหรือสถาปัตยกรรมที่ได้ มีความขัดแย้งกับบริบทพื้นที่และสามารถแสดงให้เห็นถึงความเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ระหว่างสถาปัตยกรรม พื้นที่ ชุมชนและผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องใช้แนวทางการออกแบบที่สามารถสื่อสารด้านการรับรู้ร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดด้านปรากฏการณ์วิทยาที่เลือกเครื่องมือด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมในแนวทางของการสร้างสรรค์สุนทรียภาพในการก่อสร้าง (Tectonics culture)

ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology)

ปรากฏการณ์ศาสตร์ เป็นปรัชญาสายมนุษยนิยมที่เปิดความเข้าใจเรื่องความเข้าใจในชีวิตมนุษย์และโลกที่เขาอาศัยอยู่ เป็นการมองในเชิงบอกเล่าหรือพรรณนา เพื่อมุ่งเสาะแสวงหาความรู้จักและพรรณนา ปรากฏการณ์ในชีวิตเพื่อที่จะคลี่เผยโครงสร้างที่เป็นแก่นของประสบการณ์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น การค้นหาและทำความเข้าใจกลไก และคุณลักษณะที่เปลี่ยนสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ ให้กลายเป็นถิ่น หรือลักษณะเฉพาะในรูปทรง หรือที่ว่าง ที่ทำให้รู้สึกอย่างไร อย่างหนึ่ง ในงานสถาปัตยกรรม เป็นต้น (Dhewakul Taweepangsri, 2011)

กล่าวโดยสรุปคือการที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ของโลก ในหลักการของปรากฏการณ์ศาสตร์ คือ มนุษย์ต้องอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเสมอ ไม่ว่าเราจะชอบ

หรือไม่ก็ตาม อย่างน้อยที่สุดเราก็อยู่ในโลก หรือ being – in – the – world สภาวะหรือมิติทางพื้นที่ของมนุษย์นี้ จะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความพยายามที่จะต้องทำความเข้าใจโลกทั้งสี่ด้าน โลกสี่ชั่ว หรือมิติทั้งสี่ ได้แก่ (1) earth คือ ตัวแทนของสิ่งที่จับต้องได้ ไกลตัว หมายถึง บนผืนโลก ผืนดิน (2) sky คือ ตัวแทนของเวลา ฤดูกาล ที่แปรผัน ปรากฏการณ์ธรรมชาติใกล้ตัวที่ไม่อาจควบคุมได้ หมายถึง ใต้ผืนฟ้า (3) mortal คือ ตัวแทนของมนุษย์ ตัวเรา สิ่งของ สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่สามารถแปรเปลี่ยนได้ ที่เกิดได้ ที่แก่ได้ และตายได้ (4) divinity คือ ตัวแทนของเทพดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย หมายถึง อุดมคติของมนุษย์ ความเชื่อ ความฝัน ศรัทธา และความหวัง เพื่อเป็นการถนอมรักษาชีวิตและการใช้ชีวิตของมนุษย์ให้สามารถอยู่ดำรงชีวิตในมิติทั้งสี่ดังกล่าวได้ ดังนั้น การสร้างสถาปัตยกรรมสร้างความรู้สึกและการรับรู้ร่วม สำหรับพื้นที่เฉพาะ เหตุการณ์เฉพาะ และการรับรู้ร่วมเฉพาะของถิ่นที่ จึงเป็นจุดหมายปลายทางของปรากฏการณ์วิทยา

แนวทางของการสร้างสรรค์สุนทรียภาพในการก่อสร้าง (Tectonics culture)

การสร้างสรรค์สุนทรียภาพในการก่อสร้าง (Phattanasasin, 2007) เป็นศิลปะและทักษะในการอ่านและเรียบเรียงสิ่งต่างๆ ของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นขั้นตอนของการกลับไปชื่นชม ถอดวิเคราะห์ สังเคราะห์ อัตลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อกลับไปสู่การเข้าใจถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจแห่งภูมิปัญญาดั้งเดิม ในเชิงปรากฏการณ์ศาสตร์ (สุนทรียะ) ให้ออกมาเป็นรูปลักษณะเฉพาะ

ในภาษาร่วมสมัย นัยยะของกระบวนการ Tectonics มีความเชื่อมโยงกับแนวคิด ปรากฏการณ์ศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับการปรากฏตัวของสิ่งปลูกสร้าง ที่ให้สาระกับการดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมที่ปลูกสร้างจากแนวความคิดโลกสี่ด้าน

การประยุกต์แนวคิดภูมิสังคมกับการสอนสถาปัตยกรรมในรายวิชาวิทยานิพนธ์

จากขั้นตอนในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการออกแบบกระบวนการการเรียนรู้และให้นักศึกษาเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการคัดเลือก นักศึกษาวิทยานิพนธ์ หลักสูตรสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีกระบวนการให้อาจารย์ที่ปรึกษาแต่ละท่าน อธิบายถึงแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ตามความเชี่ยวชาญและด้านที่ตนเองมีความสนใจ โดยแยกเป็นการเรียนรู้แบบลักษณะอาคารเป็นฐาน และการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน โดยกำหนดให้นักศึกษาร่างหัวข้อวิทยานิพนธ์ตามที่ตนเองสนใจและระบุความต้องการอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยสนใจในการทำวิทยานิพนธ์ด้านการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน จึงมีนักศึกษาที่มีความสนใจจำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการกำหนดความสนใจของนักศึกษา ผู้เขียนกำหนดให้นักศึกษาพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์ของตนเองและสามารถจัดกลุ่มความสนใจได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การทำวิทยานิพนธ์ด้านการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน จำนวน 2 คนและการทำวิทยานิพนธ์

ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ จำนวน 2 คน ซึ่งใน นักศึกษากลุ่มที่สนใจการพัฒนาเชิงพื้นที่นี้ เป็น กลุ่มประชากรหลักที่เป็นเครื่องมือในการศึกษา ในครั้งนี้ ได้แก่ นางสาวธนวรรณ เนตรสุวรรณ และ นางสาวสายพิน เม่งบุตร โดยผู้เขียนผู้เขียนสร้าง เงื่อนไขในการคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ว่า จะต้องหา พื้นที่ที่สนใจภายในภูมิลำเนาของตนเองเพื่อให้ สะดวกต่อการหาข้อมูลและทำการศึกษาข้อมูล ด้าน Geosocial และนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาที่มา ของปัญหา และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา ที่ สอดคล้องกับบริบท จึงจะสามารถกำหนดกิจกรรม ที่สอดคล้องกับพื้นที่และได้มาซึ่งลักษณะอาคาร

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวม ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาเข้าไปเก็บข้อมูล ในพื้นที่ที่ตนเองสนใจที่อยู่ในภูมิลำเนาของตนเอง โดยกำหนดให้แบ่งการเก็บข้อมูลตามหลักการ พิจารณาการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึง ข้อมูลด้านกายภาพทั่วไป การใช้ประโยชน์ที่ดินและ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านปัจจัยภายใน ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหา แนวทางการแก้ปัญหา โดยให้นักศึกษาวิเคราะห์ถึง สาเหตุของการเกิดสภาวะไม่สมดุลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โครงการ ซึ่งยังผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถี ชีวิต การใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก โดยใช้วิเคราะห์การ เลือกกิจกรรมโครงการจากหลักการทรงงานของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อเป็น แนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์และสมมุติฐาน ของโครงการ และกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา ที่สอดคล้องกับปัญหาที่พบและบริบทของพื้นที่

โดยให้ออกมาในรูปแบบของการคัดเลือกกิจกรรม ที่สอดคล้องกับปัญหา เมื่อได้รูปแบบของกิจกรรม และจะสามารถกำหนดลักษณะและประเภท ของอาคารที่สอดคล้องกับกิจกรรมและกฎหมาย ในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นตอนการออกแบบ สถาปัตยกรรม

ขั้นตอนในการออกแบบสถาปัตยกรรม คือ ขั้นตอนในการนำเสนอแนวทางแก้ไขโดย สถาปัตยกรรม ขั้นตอนในการสร้างการรับรู้ทาง สถาปัตยกรรม และขั้นตอนการออกแบบพื้นที่ ใช้สอยที่สอดคล้องกับกิจกรรม

การประเมินกระบวนการ

เมื่อผู้เขียนได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ให้กับนักศึกษาแล้ว จึงได้ออกแบบแนวทางการ ประเมินกระบวนการ เพื่อตรวจสอบการทำงาน และการเรียนรู้ของนักศึกษา ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การประเมินกระบวนการเก็บข้อมูล

การประเมินกระบวนการเก็บข้อมูล ใช้การ ประเมินจากความครอบคลุมของข้อมูลที่เป็นปัจจัย ภายใน ด้านกายภาพพื้นฐาน ด้านการใช้ประโยชน์ ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ครบทุกด้าน

2. การประเมินกระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูล

การประเมินกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การประเมินจากการวิเคราะห์ที่มาปัญหาจาก ปัจจัยภายนอกที่ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับ ปัจจัยภายในจนเกิดสภาวะความไม่สมดุลขึ้นใน ชุมชน

3. การประเมินกระบวนการเลือกกิจกรรมโครงการ

การประเมินกระบวนการเลือกกิจกรรมโครงการ ใช้การประเมินจากการเลือกเครื่องมือในการแก้ปัญหาจากหลักการทรงงานฯ เพื่อตั้งเป็นสมมุติฐานและวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่มีความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาจนสามารถคัดเลือกกิจกรรมโครงการที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและบริบทของพื้นที่

4. การประเมินกระบวนการเลือกประเภทอาคาร

การประเมินกระบวนการเลือกประเภทอาคาร ใช้การประเมินจากการเลือกประเภทของอาคาร ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมโครงการ ทั้งแนวทางในการสร้างแนวทางการบริหารจัดการโครงการด้วยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่

5. การประเมินกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม

การประเมินกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม ใช้การประเมินจากการเสนอแนวทางการแก้ไขโดยสถาปัตยกรรม ขั้นตอนการเลือกแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อสร้างการรับรู้ที่สอดคล้องกับสมมุติฐานและวัตถุประสงค์ของโครงการ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

นักศึกษาจัดทำหัวข้อวิทยานิพนธ์ ตามกระบวนการเรียนรู้โดยการประยุกต์แนวคิดภูมิสังคมกับการสอนสถาปัตยกรรมในรายวิชา

วิทยานิพนธ์ ผลจากการทดลองดำเนินงาน วิทยานิพนธ์ประจำปีการศึกษา 2559 สรุปได้ดังนี้

1. นางสาวธนวรรณ เนตรสุวรรณ

นางสาวธนวรรณ เนตรสุวรรณ เป็นชาว จังหวัดเชียงราย มีความสนใจในพื้นที่ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่เป็นพื้นที่พิพาทระหว่างกลุ่มคนในชุมชน เนื่องจาก ในปี พ.ศ. 2558 ภาครัฐมีนโยบายที่จะจัดตั้งพื้นที่ดังกล่าวให้กลายเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) เพื่อรองรับการขยายตัวด้านการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม จึงประกาศให้พื้นที่จำนวน 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ประกอบกับในชุมชนตำบลบุญเรือง ประสบปัญหาด้านน้ำท่วมและภัยแล้ง จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งให้คนในชุมชนละทิ้งที่อยู่เพื่อไปหางานทำนอกพื้นที่ จึงได้เสนอแนวทางแก้ไขให้กับชุมชนเพื่อให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการสร้างกิจกรรมที่ทำให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่เดิม โดยพัฒนาให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประดิษฐ์ จนสามารถขยายพื้นที่ดังกล่าวให้กลายเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติในอนาคตเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและที่ดินได้ น่าจะสามารถทำให้คนในชุมชนสร้างความร่วมมือและตระหนักต่อตนเองและชุมชน ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ร่วมกัน จึงเป็นที่มาของโครงการ “ศูนย์ศึกษาพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการพึ่งพาตนเอง ชุมชนบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย” ที่มีกิจกรรมหลักเป็นการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนตำบลบุญเรืองและพื้นที่ใกล้เคียง มีความรู้ในด้านการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำประดิษฐ์เพื่อการจัดการพื้นที่ดินและการ

จัดการน้ำ ทั้งยังช่วยลดปัญหาน้ำท่วมจากการที่มีพื้นที่กักเก็บน้ำร่วมกันและช่วยในการพัฒนาคุณภาพของดินและน้ำ ให้สามารถเพิ่มอาชีพการเกษตรแบบออร์แกนิกส์ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ในอนาคต ในส่วนของงานสถาปัตยกรรม นักศึกษา ยังเล็งเห็นถึงความสำคัญของขั้นตอนการก่อสร้าง จากวัสดุก่อสร้างที่สามารถจัดหา ร่วมกันก่อสร้าง

และซ่อมบำรุงได้ด้วยตนเอง จึงเลือกใช้การก่อสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ที่หาได้ในพื้นที่ ไม้ไผ่ที่ก่อสร้างด้วยฝีมือช่างชาวบ้าน ผสมผสานกับเทคนิคกำแพงอัดดิน (rammed earth) ที่นำมาจากดินที่ได้จากการขุดพื้นที่บ่อพักน้ำในการสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำประดิษฐ์ (Natesuwan, 2017) ดังแสดงในภาพที่ 2



ภาพที่ 2 ผลงานนิพนธ์นิพนธ์โครงการ “ศูนย์ศึกษาพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการพึ่งพาตนเอง ชุมชนบุญเรือง อำเภอยะรัง จังหวัดเชียงราย (Natesuwan, 2017)

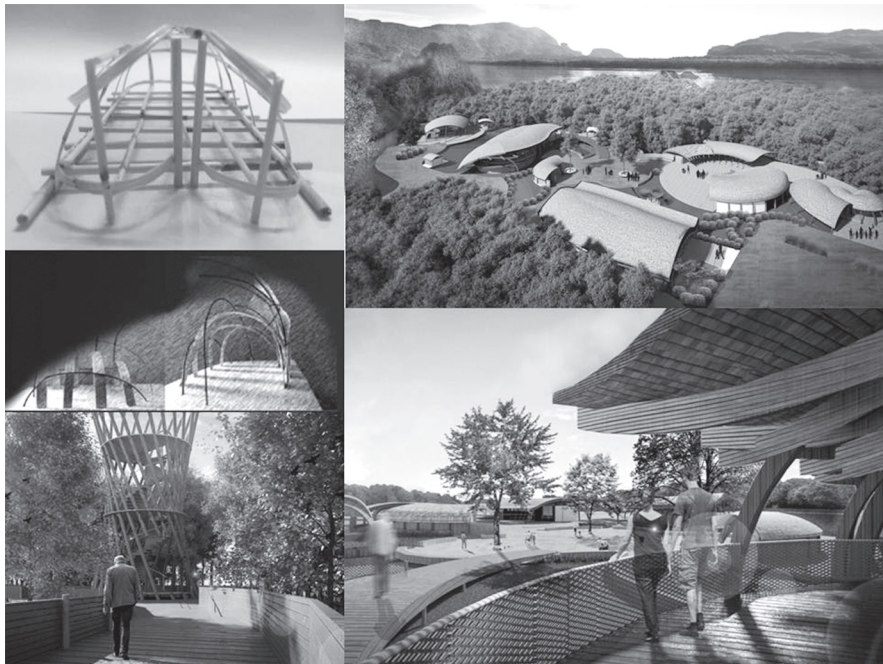
2. นางสาวสายพิณ เม่งบุตร

นางสาวสายพิณ เม่งบุตร เป็นคนชาวจังหวัดกระบี่ มีความสนใจเกี่ยวกับพื้นที่ตำบลเขาทอง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ที่เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและมุมมองที่สวยงาม จากแนวชายหาดที่เป็นแหล่งหลบลมมรสุม จึงสร้างความสนใจให้แก่กลุ่มทุนด้านการท่องเที่ยวที่เข้ามาซื้อที่ดินภายในชุมชน

ส่งผลต่อการย้ายถิ่นฐานการทำกินจากการขายพื้นที่ดินของตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากประมงสู่อาชีพบริการและเกิดการย้ายถิ่นฐานออกนอกพื้นที่เพื่อโอกาสด้านอาชีพ จึงเป็นที่มาของการเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพื่อให้ผู้คนในชุมชนเกิดความรักความหวงแหนในทรัพยากรของตนเอง ผ่านกิจกรรมการประมงพื้นบ้าน การทำปุ๋ยหมัก การดูแลรักษาป่าโกงกางเพื่อการเพาะพันธุ์สัตว์

ทะเล ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้คนในชุมชนเห็นถึงคุณค่าในตนเองในการพลิกฟื้นและรักษาธรรมชาติรอบตัวที่ตนเองร่วมกันเป็นเจ้าของ จนเป็นที่มาของโครงการ “ศูนย์เรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืน อบต.เขาทอง” ที่มีกิจกรรมหลักคือเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ที่สร้างความร่วมมือด้านการบริหารจัดการองค์กรด้วยคนในพื้นที่ การเลือกพื้นที่ตั้งที่เป็นพื้นที่ใกล้ป่าโกงกางและท่าเรือเดิม ทำให้สามารถจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าโกงกางที่สัมพันธ์กับช่วงเวลาขึ้นน้ำลง เพื่อให้ผู้เข้าชมได้เรียนรู้ถึงสภาพของป่าโกงกางและธรรมชาติในช่วงเวลาต่างๆ กัน

ซึ่งน่าจะทำให้พื้นที่โครงการเป็นตัวแทนของการร่วมกันค่อย ๆ ฟื้นฟูสภาพทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวจากภายนอก ในด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม เลือกใช้วิธีการ Tectonics culture เพื่อสร้างความรับรู้ร่วมของคนในชุมชนที่นำเอารูปแบบการสร้างไผ่ดักปลาที่ทำมาจากหวายกำพวน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในพื้นที่ มาเป็นต้นแบบในการสร้างรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และเลือกใช้วัสดุการก่อสร้างที่และเทคนิคการก่อสร้างที่คนในพื้นที่ สามารถร่วมกันสร้างและซ่อมแซม เพื่อแสดงถึงความร่วมมือของคนในพื้นที่ (Mengbut, 2017) ดังภาพที่ 3



ภาพที่ 3 ผลงานวิทยานิพนธ์โครงการ “ศูนย์เรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืน อบต.เขาทอง” (Mengbut, 2017)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่ให้นักศึกษาวิทยานิพนธ์ทำการทดลองกระบวนการเรียนรู้ที่ประยุกต์แนวคิดภูมิสังคมกับการสอนสถาปัตยกรรมในรายวิชาวิทยานิพนธ์ สามารถสรุปผลที่ได้จากการทดลองกระบวนการเรียนรู้ได้ออกเป็น 5 ประเด็น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 กระบวนการสอนการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่

จากการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ประยุกต์แนวคิดภูมิสังคมกับการสอนสถาปัตยกรรมในรายวิชาวิทยานิพนธ์ สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการสอนการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่มีลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ดังนั้นจึงสามารถสรุปเป็นแนวทางในการสร้างหัวข้อวิทยานิพนธ์ทางสถาปัตยกรรมของหลักสูตรสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ดังนี้

1. การพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์จากความสนใจประเภทของอาคาร (objective based หรือ building type base learning)

2. การพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์จากความสนใจจากเรื่องหรือหัวข้อเรื่องที่ นักศึกษาสนใจหรือ

ต้องการหาคำตอบ (subjective based หรือ problem base learning)

3. การพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์จากความสนใจจากการพัฒนาเชิงพื้นที่ (area base learning) คือ การคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์โดยเริ่มคิดจากพื้นที่ที่ตนเองสนใจ เช่น ในพื้นที่ตำบล อำเภอหรือจังหวัดของตนเอง อาจเกิดจากความสนใจเฉพาะตัวในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่มีความโดดเด่นหรือพบปัญหาที่เกิดขึ้นด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือด้านใดด้านหนึ่ง แล้วเริ่มต้นการศึกษาริบทประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลในการคิดหัวข้อวิทยานิพนธ์ และนำมาวิเคราะห์ให้เห็นปัญหาเพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขหรือส่งเสริม นักศึกษาจะต้องทำการวิเคราะห์เป็นอย่างดีในการเลือกกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นที่ใช้งานที่ตรงตามปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ มิใช่การนำกิจกรรมหรือการใช้สอยอาคารที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มาเป็นตัวตั้งในการคิดโครงการ

ประเด็นที่ 2 ผลจากการประเมินกระบวนการ

โครงการวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาที่ได้ทำการทดสอบการดำเนินการภายใต้แนวทางทดลองในการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้ สามารถสรุปผลที่ได้ในแต่ละขั้นตอน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลจากการดำเนินการดำเนินงานวิทยานิพนธ์

ลำดับ	พื้นที่โครงการ	ปัญหา	แนวทางการแก้ปัญหา	กิจกรรมโครงการ	ประเภทอาคาร	การออกแบบสถาปัตยกรรม
1	อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	- พื้นที่ชุ่มน้ำที่ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม - ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง - ชาวบ้านละทิ้งพื้นที่	-สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ -ปรับปรุงสภาพทรัพยากรน้ำและดินเพื่อสร้างอาชีพ	แหล่งเรียนรู้ การพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อพัฒนาพื้นที่	ศูนย์ศึกษา พัฒนาตนเอง	คำนึงถึงขั้นตอนการก่อสร้างและวัสดุ ก่อสร้างที่สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง
2	อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่	- กระแสการท่องเที่ยวกระทบต่อการใช้งานพื้นที่และวิถีชีวิต - ชาวบ้านขายที่ดินตนเองให้นายทุน	- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพลิกฟื้นทรัพยากร	แหล่งเรียนรู้ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ศูนย์เรียนรู้	Tectonics culture คำนึงถึงขั้นตอนการก่อสร้างและวัสดุ ก่อสร้างที่สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง

จากตารางผลการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนพบว่า นักศึกษาสามารถสร้างแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทงงานด้านการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ สร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นจากคนในชุมชน จนเมื่อเห็นผลจะสามารถสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาได้ ในด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม นักศึกษาสามารถเลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมที่สร้างความรับรู้ร่วมจากรูปทรงที่คุ้นตาหรือวัสดุการก่อสร้างใกล้เคียง ทั้งยังสามารถก่อสร้างและซ่อมแซมได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาและ

แนวทางของการสร้างสรรค์สุนทรียภาพในการก่อสร้าง

ประเด็นที่ 3 ผลที่เกิดกับนักศึกษา

จากการที่เฝ้าติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินการของนักศึกษา พบว่า สิ่งที่สำคัญที่นักศึกษาได้รับจากการดำเนินงานวิทยานิพนธ์ในแนวทางทดลองในการออกแบบสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ได้ คือ นักศึกษาได้เกิดกระบวนการการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูลที่มาจากการพบเจอด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน จากการเข้าไปแฝงตัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนด้าน

ข้อมูลและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งน่าจะทำให้นักศึกษาสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ในอนาคต และสามารถนำไปสู่การพัฒนาตนเองสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ในอนาคต

ประเด็นที่ 4 ผลที่เกิดกับผู้สอน

จากการประเมินตนเองในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พบว่า การทำหน้าที่ให้ความรู้แบบการสอน (teacher) ที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการให้ความรู้ตามความเชี่ยวชาญของตนเองนั้น ไม่สามารถทำให้กระบวนการเรียนรู้แบบการพัฒนาเชิงพื้นที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากความเชี่ยวชาญส่วนตัวจะเป็นเหมือนกรอบในการแสวงหาความรู้ของนักศึกษา ดังนั้น จะต้องทำการปรับทัศนคติของตนเองให้กลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ (facilitator) และเป็นผู้เรียนรู้ไปพร้อมกับนักศึกษา เพื่อให้สามารถเปิดชั้นความรู้ของตนเองและนักศึกษาไปพร้อมๆ กัน

ประเด็นที่ 5 ข้อเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการ

จากการประเมินกระบวนการเรียนการสอนทั้งสามกระบวนการ จะทำให้เห็นถึงความแตกต่างของการสร้างหัวข้อวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาสถาปัตยกรรม ดังนี้

การเรียนการสอนแบบประเภทอาคารเป็นฐาน (building type base) เริ่มต้นด้วยการเลือกกิจกรรมที่ส่งผลถึงการเลือกประเภทของอาคารที่นักศึกษาให้ความสนใจ จากนั้นจึงเริ่มศึกษาหาข้อมูลด้านกิจกรรมภายในอาคาร ผู้ใช้งานอาคารประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการเลือกพื้นที่โครงการ (site selection) ที่สอดคล้องกับกิจกรรมขนาดพื้นที่

ใช้สอยและผู้ใช้อาคาร และนำไปสู่การสร้างแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนแบบประเภทอาคารเป็นฐาน (building type base) มุ่งเน้นให้นักศึกษาสร้างเครื่องมือการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อตอบสนองการใช้งานของกิจกรรมและผู้ใช้อาคารเพียงกลุ่มเดียว

ในขณะที่การเรียนการสอนสถาปัตยกรรมแบบประเภทของอาคารเป็นฐาน (objective based หรือ building type base learning) เริ่มต้นด้วยการสร้างปัญหาในงานวิจัยด้วยการสังเกตพฤติกรรม กิจกรรมการใช้พื้นที่และปรากฏการณ์ของมนุษย์ ภายในพื้นที่ต้นแบบ เลือกปัญหาที่ตนเองให้ความสนใจนำมาสร้างกระบวนการเลือกโปรแกรมทางด้านสถาปัตยกรรมและนำมาสู่การสร้างกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับสังเกตพฤติกรรม กิจกรรมการใช้พื้นที่และปรากฏการณ์ของมนุษย์ ภายในพื้นที่ต้นแบบนั้น (Cheewakriangkrai, 2016) และเข้าสู่กระบวนการเลือกพื้นที่โครงการและการออกแบบสถาปัตยกรรมต่อไป จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนแบบปัญหาเป็นฐาน มุ่งเน้นการสร้างเครื่องมือการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อตอบสนองพฤติกรรม กิจกรรมการใช้พื้นที่และปรากฏการณ์ของมนุษย์ภายในพื้นที่ต้นแบบ

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกระบวนการเรียนการสอน มีความแตกต่างกับการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยประยุกต์แนวคิดภูมิสังคมมาใช้ในการเรียนการสอน ที่เริ่มกระบวนการจากการเลือกพื้นที่ต้นแบบ ทำการศึกษาข้อมูลของพื้นที่ด้านปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายนอก รวมทั้งผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เพื่อเลือกสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาที่พบภายใต้หลักคิดในการทรงงาน 23 ข้อ นำไปสู่การเลือกตำแหน่งในการตั้งโครงการภายในพื้นที่ต้นแบบ และการสร้างกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดการรับรู้ร่วมกันระหว่างมนุษย์ กิจกรรม บริบทพื้นที่ สภาพสังคมและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่พบในพื้นที่ต้นแบบอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ไม่มุ่งเน้นประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ซึ่งทำให้นักศึกษาสามารถสร้างหัวข้อวิทยานิพนธ์และการออกแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่บนหลักพื้นฐานแห่งการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน ทั้งยังช่วยส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ด้านการวิจัยและการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบให้กับนักศึกษา

ข้อเสนอแนะ

กระบวนการเรียนการสอนสถาปัตยกรรมทั้งสามกระบวนการนั้น ล้วนสามารถช่วยส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาสถาปัตยกรรมได้ในแนวทางที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่ 2 ปัจจัยเป็นสำคัญ อันได้แก่ ปัจจัยด้านผู้เรียนที่จะสามารถพัฒนากระบวนการออกแบบและแนวความคิดเชิงวิพากษ์ได้มากน้อยเพียงใด และปัจจัยด้านผู้สอนที่จะสามารถมองเห็นศักยภาพของนักศึกษา เพื่อเลือกแนวทางในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับผู้เรียนได้ ซึ่งจะสามารถส่งเสริมศักยภาพใน

การเรียนสถาปัตยกรรมให้กับนักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

REFERENCES

- Cheewakriangkrai, M. & Sriaroon, P. (2016). **The application of problem-based learning for architectural design studio.** Journal of Environmental Design Vol.3 No.1, 45-67. (in Thai)
- Dhewakul Taweepangsri, P. (2011). **Wording thinking architecture.** Bangkok: Li-Zen Publishing Limited. (in Thai)
- Faculty of Architecture. Chulalongkorn University. (2002). **Architectural education innovation.** Retrieved October 10, 2016 from <http://pioneer.chula.ac.th/~yongyudh/book2/architectural-education-innovation-2.htm> (in Thai)
- Horrayangkul, W. (2011). **Environmental psychology a basic for creation and management of livable environment.** Bangkok. G.B.P Center. (in Thai)
- Mengbut, S. (2016). **Khaothong's natural resource learning center for sustainable.** Bachelor of Architecture. Department of Architecture Faculty of Architecture and Environmental Design Maejo University. (in Thai)

- Mookpradit, M. (2016). **Geo-social and concept of Royal initiative**. Retrieved January 10, 2017 from <http://www.dsdw2016.dsdw.go.th> (in Thai)
- Natesuwan, T. (2017). **Wetland research and development for self-reliance center of Bunreuang District Chiangrai province**. Bachelor of Architecture. Department of Architecture, Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University, Chaingmai. (in Thai)
- Office of National Economic and Social Development Board. (2008). **Learn the principles of works in His Majesty**. Bangkok: Office of National Economic and Social Development Board. (in Thai)
- Office of the Royal Development Project Board (ORDPB) (1992). **Geosocial**. Retrieved 6 September 2017 from <http://km.rdpb.go.th/Knowledge/View/33> (in Thai)
- Patumanon, T. (2010). **Psychology of human architecture**. Bangkok: Li-Zen Publishing Limited. (in Thai)
- Phattanawasini, S. (2007). **Development of Tectonics in contemporary architecture**. Journal of Architectural/Planning Research and Studies, 71-87. (in Thai)
- Sintungam, Y. (2014). **Problem-based Learning**. Retrieved August 20, 2017 from <http://www.vcharkarn.com> (in Thai)
- Sringuanyoung, K. Dean, Faculty of Architectural and Environment Design, Maejo University. Interview on August 21, 2017. (in Thai)
- Wongsom, P. (2017). **Research methodology in Pre-Thesis Learning**. Department of Architecture, Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University, Chaingmai. (in Thai)